

Каталог - 2018

**ХАРКІВСЬКИЙ
ОСІННІЙ МАРАФОН
ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. Сковороди
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені А. С. МАКАРЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ ХАРКОВА
МІЖРЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПРІЯННЯ РОЗВИТКУ СИМВОЛДРАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНА АСОЦІАЦІЯ
СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ЦЕНТР ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ РОЗВИТКУ «ЛАДО»

*З нагоди 110-річного ювілею Л.І. Божович (1908-1981),
115-ї річниці з дня народження П.І. Зінченка (1903-1969)
та О.М. Леонтьєва (1903-1979)*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)

27 жовтня 2018 року

Харків – 2018

УДК 159.9.07
ББК 88

Рецензенти:

Кузнєцов Марат Амірович, доктор психологічних наук, професор кафедри практичної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Панок Віталій Григорович, психологічних наук, професор, директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи

Романовський Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «ХПІ»

*Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
протокол № 7 від 25.10.2018 року*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 27 жовтня 2018 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2018. 304 с.

ISBN 978-617-7645-34-3

У збірнику представлено матеріали науково-практичної конференції «**ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**», метою якої було висвітлення в рамках профорієнтації та просвітництва новітніх розробок у галузі психотехнологій, представлених на теренах України.

Перша частина збірника містить **Каталог психотехнологій** новітніх авторських розробок розвивальних, психокорекційних, діагностичних, тренінгових програм, методик, технік тощо, інформація про які подана у вигляді анотацій.

У другій частині розміщено тези доповідей, які містять результати науково-практичних розробок учасників конференції.

Матеріали конференції віддзеркалюють результати сучасних досліджень у галузях теоретичної та прикладної психології.

Для науковців, викладачів, аспірантів та магістрантів, студентів гуманітарних спеціальностей, практичних психологів, вихователів, соціальних та медичних працівників.

Матеріали друкуються в авторському варіанті з правками редакції.

ISBN 978-617-7645-34-3

УДК 159.9.07
ББК 88

© ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2018
© Колектив авторів, 2018
© Сльчанінова Т.М. (оформлення, Ψ-емблема), 2018
© Фоменко К.І. (обкладинка), 2018

Частина 2. ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Аркатова О. С. Формування терміну «життєві стратегії» у психології.....	97
Артемченко В.І. Особливості особистості вагітної жінки	98
Бабатіна С.І. Явище «людського фактору» та його вплив на професійну діяльність майбутніх фахівців річкового та морського транспорту.....	102
Бабатіна С.І., Бостан Л.В. Взаємозв'язок стилів сімейного виховання та агресивної поведінки в підлітковому віці	105
Бабатіна С.І., Міщенко В.С. Аналіз конструктів життєвого шляху та життєвої перспективи у контексті життєтворення особистості	108
Базалій О.А. Становлення узгодженого уявлення про власне майбутнє у юнацькому віці	111
Балабай І. С., Малихіна О. Є. Вікова динаміка у розвитку обдарованості.....	113
Балинська М.В. Здоров'язберігаюча компетентність як запорука розвитку особистості та збереження психологічного здоров'я педагога та його учнів	115
Беляєва К.Ю., Коханова О.О. Формування психологічної готовності старшокласників до ЗНО з історії України	117
Білоцерківська Ю.О., Новрузова А.Е. Особливості психологічного сприйняття часу дорослої людини	118
Бочелюк В. Й. Профілактика професійного вигорання держслужбовців	119
Бужинська С. М., Бойченко А. О. Синдром емоційного вигорання студентів: психологічний аспект.....	122
Бурейко Н.О. Вікові та психологічні особливості студентів-білінгвів	124
Галата О.С. Навчальна завзятість та її залежність від самоорганізації діяльності студентів та школярів.....	126
Ганаго Г.Ю. Програма розвитку позитивного фону та саногенного мислення працівників сфери обслуговування.....	129
Ганущак Р., Сенік О. До проблеми визначення збалансованої часової перспективи	131
Гога Н.П. Проблемы формирования социального мышления студентов поколения «Z»	133
Гончар Н.О. Стереотипи ставлення до людей з особливими потребами як ключова проблема впровадження інклюзивної освіти	137
Гребенюк Н.О., Беляєва К.Ю. Імідж педагога Нової української школи: психологічний аспект.....	138
Грицук О.В. Емоції в структурі професійної компетентності викладача закладу вищої освіти	140
Грянник Д.О. Місце емоцій у розвитку пізнавальних процесів школярів під час навчання	141
Гукасян К.О. Психологічні чинники розвитку психосоматичної компетентності матерів дітей з вадами розвитку.....	144
Даниленко Н.В. Особистісні чинники, що впливають на формування ставлення до здоров'я	146
Даниленко Н.М. Методичні підходи до дослідження ставлення до власної зовнішності в сучасній психології	149
Даніліч-Скакун А.А., Антонюк Є.С., Сопільняк В.С. Психологічний аналіз шляхів звільненості від невпевненості	151
Дзюбич О.М. Поняття та проблема булінгу.....	153

допомогою поетапного формування її майбутнього, тобто формування певної життєвої перспективи.

На відміну від вищевказаної думки є ідея О.С.Васильєвої та Е.А.Демченко про те, що «життєва стратегія» – це такий спосіб життя, система цінностей і цілей, реалізація яких дозволяє людині зробити його життя найбільш ефективним.

З точки зору П.Г. Постнікова «життєва стратегія» – це цільовий орієнтир всієї освітньої системи, необхідний для створення умов, які сприяють гармонійному розвитку особистості школяра на різних етапах здобуття освіти, впливаючи на формування його життєвої позиції і усвідомлення учнями свого життєвого покликання, визначення ними способів реалізації поставлених цілей в житті.

О.А. Вороніна, під стратегією життя розуміє індивідуальний спосіб проектування і реалізацію людиною життєвих цілей у часовій перспективі з урахуванням своїх ціннісних орієнтацій, смислів власного життя.

Р.А. Плаєва і І.І. Савіна запропонували своє авторське визначення. В цьому визначенні життєва стратегія – це усвідомлено заплановані і спроектовані найближчі і віддалені життєві плани особистості на майбутнє. Вони базуються на термальних і інструментальних цінностях – цілях і умовах, що сприяють її самопросуванню і підвищенню рівня якості життя, та поставлені відповідно до її індивідуальних інтелектуально-творчих можливостей, життєвого досвіду і дозволять людині зайняти активну суб'єктивну життєву позицію.

Розглядаючи зазначені погляди дослідників «життєвих стратегій», це поняття можна згрупувати за такими ознаками, як зосередженість на самопросуванні особистості, термальні і інструментальні цінності і цілі, створення умов для поліпшення якості життя, планування майбутнього.

Артеменко В.І.

*Національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
м. Харків*

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВАГІТНОЇ ЖІНКИ

Психологічна готовність до материнства і методи її формування набувають останнім часом все більшу актуальність серед проблем психології розвитку. Це пов'язано як із зростанням демографічних проблем, наприклад, зниженням потреби в дітях, про що попереджають соціологи, зростанням девіантного материнства, числа відмов від дитини і тому подібне. З іншого боку, подібний інтерес обумовлений увагою до проблем особового розвитку дорослої жінки, у тому числі, у зв'язку з її новою роллю – роллю матері.

Під час вагітності у більшості жінок змінюється ставлення до оточуючих, вони по-особливому реагують на зовнішні і внутрішні подразники. Ще складніше виглядає ситуація, коли вагітність

незапланована, а сімейна ситуація не така стійка, як хотілося б.

Зміни, що стаються з вагітною жінкою протягом усієї вагітності, не можуть не зачепити суттєвим чином її сім'ї, відносин у ній, і передусім вони позначаються на стосунках із чоловіком.

Мета статті – дослідити особливості особистості жінок, які народжують вперше та жінок, у яких це не перша вагітність.

Результати дослідження та їх обговорення. За допомогою методики «Ставлення вагітної» (автором якої є І.В. Добряков) було виявлено зв'язки, на яких відображено ставлення жінок, яка народжує вперше до своєї вагітності та ставлення жінок, для яких це вже не перша вагітність. Концептуальною основою створення тесту послужила теорія психології відносин В. М. Мясіщева, що дозволяє розглядати вагітність через призму єдності організму і особистості.

Дивлячись на результати кореляцій між методикою «Ставлення вагітної», тобто типами вагітності з методикою «Особистісний диференціал» можна зробити наступні висновки (*Дивись таблицю 1*). Незважаючи на те, чи вагітна жінка вперше, чи це для неї не перша вагітність, вона тверезо оцінює свої можливості. Тому і отримано наступні результати: вагітна жінка з оптимальним типом вагітності ($r_{xy} = -0,34^*$, $p < 0,05$) оцінює себе як жінку, яка не може в повній мірі виконувати ті справи, які вона виконувала до вагітності. Вагітність її не обтяжує, але вона турбується про своє здоров'я та здоров'я майбутньої дитини, жінка відчуває себе менш сильною, як раніше ($r_{xy} = -0,37^*$, $p < 0,05$). Також кожна жінка при оптимальному типі вагітності розуміє, що не може вести такий же само активний образ життя, як до вагітності ($r_{xy} = -0,44^*$, $p < 0,05$). Так, якщо жінка займалася, наприклад, раніше займалась важкою атлетикою, то на час вагітності доведеться забути про свої деякі захоплення. А ось, наприклад, вагітні з депресивним типом можуть більш яскраво переживати той факт, що не можуть бути такими активними, як раніше. При цьому можна побачити, що між цими двома факторами більш тісний зв'язок ($r_{xy} = -0,45^{**}$, $p < 0,005$).

Що стосується жінок, з ейфорійним типом вагітності, то можна побачити, що вони більш позитивно реагують на свою вагітність (*Дивись таблицю 1*). Так, жінки цього типу вагітності почувають себе піднесено, вони продовжують вести активний образ життя, бо «відчувають» свою дитину, такі жінки більш екставертовані та товариські ($r_{xy} = 0,52^*$, $p < 0,05$), особливо це стосується тих жінок, що народжують вперше ($r_{xy} = 0,709^*$, $p < 0,05$). Також більш тісний зв'язок за шкалою С-сила показує ($r_{xy} = 0,51^{**}$, $p < 0,005$), що жінка впевнена в собі, в своїй незалежності, схильності розраховувати на власні сили у важких ситуаціях. Дивлячись на показники за шкалою О-оцінка ($r_{xy} = 0,32^*$, $p < 0,05$), можна сказати, що у такої жінки більш високий рівень самоповаги, в певному сенсі задоволена собою. Вона відчуває себе більш привабливою та вважає, що такою її бачать навколишні.

Таблиця 1

Взаємозв'язок типів вагітності з методикою «Особистісний диференціал»

Типи вагітності	Методика «Особистісний диференціал»		
	Шкала О-оцінка	Шкала С-сила	Шкала А-активність
Оптимальний	- 0,34*	-0,37*	- 0,44*
Гіпогестогнозичний	0,08	0,13	-0,22
Ейфорійний	0,32*	0,51**	0,52*
Тривожний	0,0605	-0,0019	0,21
Депресивний	-0,18	-0,202	-0,45**

Примітка: «*» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,005$

Деякі чоловіки можуть побоюватися за здоров'я дружини або відвертатися від її зміненої зовнішності, в той час як іншим цей стан подобається. Тому ми можемо побачити зв'язок між відношенням з чоловіком та тривогою у жінок, що народжують вперше ($r_{xy} = -0,62^*$, $p < 0,05$). Це можна пояснити тим, що ті жінки, які очікують первістка більше занепокоєні стосунками з чоловіком, вони почувають себе менш привабливими та бажаними. Тоді як жінки, що народжують повторно не задоволені шлюбом в цілому ($r_{xy} = -0,51^*$, $p < 0,05$). Вони відчують тривогу з приводу того, що чоловік може покинути її з дітьми. Але в той самий час можна побачити зв'язок між ейфорійним типом вагітності та задоволеністю шлюбом у цілому ($r_{xy} = 0,43^*$, $p < 0,05$). Можна зробити припущення, що це через те, що під час вагітності відбуваються фізіологічні та гормональні зміни в тілі жінки і тому зараз вагітна може відчувати тривогу, а вже через деякий час може бути всім задоволена.

Таблиця 2

Взаємозв'язок типів вагітності з іншими факторами

Типи вагітності	Фактори			
	Методика на подяку	Самооцінка	Відношення з чоловіком	Задоволеність шлюбом
Оптимальний	0,12	-0,11*	- 0,44*	0,04
Гіпогестогнозичний	-0,45**	-0,12	-0,22	-0,31
Ейфорійний	0,209	0,22	0,51*	0,31*
Тривожний	-0,209	-0,31	0,21	-0,45*
Депресивний	0,01	0,06	-0,44**	-0,053

Примітка: «*» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,005$

Дані, розміщені в таблиці 2 вказують на наступне. Оптимальний тип відзначається у жінок, які відносяться до своєї вагітності відповідально і без зайвої тривоги сприймає свій новий стан. Жінка своєчасно стає на облік в жіночу консультацію і виконує рекомендації лікаря. Відносини в родині, як правило, гармонійні і вагітність бажана обома подружжям. Але и бачимо,

що незважаючи на те, яка за рахунком вагітність, все одно у жінок з оптимальним типом вагітності буде низька самооцінка ($r_{xy} = -0,11^*$, $p < 0,05$). Можна припустити, що це через те, що вагітна хвилюється, що стала менш привабливою, більшою у розмірах, менш рухомою. Також спостерігається зв'язок по відношенню з чоловіком ($r_{xy} = -0,44^{**}$, $p < 0,005$). Вагітна відчуває себе тягарем у цей період для свого чоловіка, бо не може виконувати ті справи і ті функції, які вона могла виконувати до вагітності. Жінка із задоволенням відвідує курси допологової підготовки. Також бачимо тісний зв'язок з методикою на подяку та гіпогестогнозичному типу ($r_{xy} = -0,45^{**}$, $p < 0,005$). Такий тип часто зустрічається у жінок захоплених роботою, які не закінчили навчання. Юні студентки, які не бажають брати академічну відпустку і продовжують жити «невагітним життям». Для деяких жінок вагітність може бути не своєчасною, незапланованою, тому такі жінки можуть думати, що цілий світ проти них.

Ейфорійний тип переважає у жінок, які довго не могли завагітніти, у які тривалий час лікувалися від безпліддя. Також цей тип відзначається у жінок з істеричними рисами особистості. Вагітність часто стає засобом маніпуляції чоловіком. При цьому явно демонструється надмірна любов до майбутньої дитини, а будь-які нездужання перебільшуються. Жінки з ейфоричним типом вимагають підвищеної уваги до себе і негайне виконання будь-яких забаганок. Вони охоче відвідують курси допологової підготовки, але не прислухаються до рекомендацій або виконують їх формально. Проте такі жінки задоволені шлюбом ($r_{xy} = 0,31^*$, $p < 0,05$), адже будь-які їх примхи виконуються та задоволені відношенням з чоловіком ($r_{xy} = 0,51^*$, $p < 0,05$), бо вагітна відчуває себе піднесеною та привабливою (*Дивись таблицю 2*).

Що стосується тривожного типу, то можна сказати, що вагітної жінки яскраво виражений високий рівень тривоги і це позначається і на фізичному здоров'ї. Це може бути і цілком виправдана тривога – наявність захворювань, проблеми з чоловіком ($r_{xy} = -0,45^*$, $p < 0,05$), матеріально-побутові труднощі і т.п. Жінки з тривожним типом проявляють гіперопіку (надмірну турботу про дитину) і відносно виховання відчувають себе невпевнено. (*Дивись таблицю 2*).

Депресивний тип характеризується зниженим фоном настрою у вагітних. Подібна поведінка жінки в деяких сім'ях може погіршити її відносини з близькими, тому можна припустити, що саме через це вагітної можуть виникати проблеми у відношенні з чоловіком ($r_{xy} = -0,44^*$, $p < 0,05$) (*Дивись таблицю 2*).

Висновки. Виходячи з усього вищесказаного ми можемо зробити висновки про те, що за методикою «Ставлення вагітної» переважна більшість жінок ставляться до оптимального і ейфоричного типам, незалежно від того, яка за рахунком вагітність. Це говорить на про те, що

тип не впливає на материнський досвід або його відсутність, а інші чинники. Що стосується депресивного типу, то при такому типі вагітності можуть виникнути проблеми у родині, зокрема з чоловіком. Також проблеми у стосунках з чоловіком можуть зустрічатися і при депресивному типі. А от з гіпогестогнозичном типом ситуація склалася так, що як правило у таких жінок вагітність незапланована, тому вони не мають вдячності до життя.

Також зв'язавши показники по тесту «Ставлення вагітної» з методикою «Особистісний диференціал» та іншими факторами можна зробити висновки, що жінки з оптимальним типом вагітності більш тверезо і більш усвідомлено підходить до своєї вагітності. Жінки з ейфорійним типом вагітності почувають себе добре і не хочуть відмовлятися від того стилю і ритму життя, який був до вагітності.

Ми також виявили закономірність, що після народження другої дитини у жінки знижується рівень самооцінки, через соціальний тиск вона стає більш закритою, не дозволяючи собі вчинки, які характеризували б її як погану матір або дружину. При цьому йдучи на такий крок у жінок, які народжують повторно відзначається більш високий рівень впевненості в своєму чоловікові, довіри.

Що стосується жінок, які колись у своєму житті робили аборт і зараз мають дітей, то за ними помічається вищий рівень фрустрованості, швидше за все через почуття провини. Після того, як жінка відчула себе матір'ю, почала себе звинувачувати за те, що колись позбавила себе дитини. А у жінок, які робили аборт і до сих пір не мають дітей навпаки – рівень фрустрованості знаходиться на дуже низькому рівні або майже відсутній.

Бабатіна С.І.

*Херсонський державний університет,
м. Херсон*

ЯВИЩЕ «ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ» ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ РІЧКОВОГО ТА МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Психологія найбезпосереднішим чином стає інструментом високопродуктивної організації праці, орієнтованої на потреби людини. Нині, зважаючи на специфіку роботи на морському транспорті, психологічна наука стала адресною і необхідною. У останні часи змінилося розуміння ролі людського чинника в професійній діяльності моряків: різко посилюється інтерес до вивчення потреб сучасного суднового фахівця як професіонала, його ціннісних уявлень, соціально-нормативних установок, тощо.

Термін «людський фактор» достатньо впевнено увійшов до сфери міжнародного морського судноплавства. Безумовно, масштабність прояву людського фактору зумовлюється специфікою середовища, в якому